

חסד ואמת

פרשת וירא

א. "פִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֵה אֱלֹהִים אֶתָּה"

פעמיים בפרשה מופיעה יראת-אלוהים שהיא למעשה מילת-המפתח של המקרא כולו. מה שנראה לנו כשתי דרגות שונות באמונה: המעמד של "יְהַאֲמֵן בִּי-ה-ן-ה" בעקבות ההבטחה "אֲנֹכִי מִגֵּן לְךָ"; וכנגד זה מעמדו של אברהם בעקדה, המזכה אותו בתואר "יִרְאֵה אֱלֹהִים". במעמד הראשון אמונתו של אברהם (עדיין אברהם!) ניתנת להתפרש כמודעותו ליחסו של ה' אליו; במעמד השני היא מתגלית כמודעותו ליחסו-הוא לה', וזהו מה שלאחר-מכן הוגדר בעולמה של החשיבה הדתית יהדות כהבדל שבין "שלא לשמה" ל"לשמה".

עוד יש להעיר על הופעת "יראת אלהים" פעמיים בפרשה שלנו. בעמדו לפני אבימלך מלך גרר, שטוף-הזימה, אומר לו אברהם: "פִּי אֲמַרְתִּי רַק אֵין יִרְאֵה אֱלֹהִים בְּמָקוֹם הַזֶּה - וְהָרְגוּנִי". כאן, לכאורה, יראת אלהים מופיעה כעין יחס למשטרה עילאית, שפיקוחה על האדם היא תנאי לכך שבני-אדם יוכלו לחיות בצוותא ולא יקום אחד על חברו לבלעו, בהתאם לדברי תנא מאוחר, 2000 שנה לאחר-מכן, ביחס ל"מוראה של מלכות". מבחינה זו יראת אלהים נראית כענין אינסטרומנטלי-מיכשורי, דבר הדרוש לתיקון החברה, להגנת האדם, המעניקה לאדם בטחון קיומי, מונעת עוולות ודואגת לשלומו, טובתו ורווחתו, שאם לא כן הופך האדם לחיה רעה ומסוכנת. שמא יאמר הקורא בתורה שזו יראת אלהים של אברהם אבינו – באה פרשת העקדה, שבה שוב מופיע המונח הזה, אבל הפעם בדברי ה' לאברהם: "עֲתָה יִדְעָתִי כִּי יִרְאֵה אֱלֹהִים אֶתָּה". שוב יראת אלהים – אבל הפעם לא יראת אלהים שעליה דיבר אברהם עם אבימלך אלא ממש הניגוד לה. כאן אין אברהם מדבר עם המלך הנכרי, אשר יש להסביר לו את משמעות יראת האלהים במושגים המובנים לו. אלא כאן לפנינו מעמדו של אדם לפני האלהים שאותו הוא ירא ללא כל קשר למושגי הגמול והעונש.

נמצא, שכאן מושג יראת ה' מתמזג עם מושג אהבת ה', שעליה אמר ר' עקיבא "אפילו נוטל את נפשך". ואמנם הצו "קח את בנך וגו' כאילו נוטל את נפשו של אברהם – ולא רק מבחינת יחס האב לבנו יחידו אשר אהב, אלא גם מבחינת ביטול הבטחות אלהיות מפורשות שניתנו לו, דבר שלכאורה צריך היה לערער את אמונתו בה'. המדרש מטעים שהיה לאברהם מקום לטעון טענה נמרצת: "אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע; והיום אתה אומר לי העלהו לפני לעולה!" ולא זו בלבד אלא שמפרשת סדום וצדיקיה למדנו שאברהם יודע לטעון ואינו נרתע מפני התדיינות עם ה' ("חלילה לך וגו'"). אבל דווקא כאן, כשהדבר נוגע לעומק קיומו הנפשי, הוא שותק. המדרש רואה בשתיקה זו את הגבורה האמונית העילאית שאליה הגיע אברהם. ואנו מבינים מה בין הוויכוח על סדום ובין העקדה: שם הענין הוא הצדק ("הַשִּׁפְט פֶּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט") – שניתן לתפישו בקטגוריות של החשיבה האנושית ויכול להיות נושא לניתוח מוסרי, אפילו עם ה', ולא אברהם בלבד מעז לעשות זאת אלא אף אבימלך מלך גרר ("הגוי גם צדיק תהרוג"). אבל קבלת הצו של "קח את בנך וגו'" הוא ענין של שלמות האמונה – ועליה אין אברהם מתווכח. הוא שותק, משכים בבוקר וחובש חמורו וגו'.

ב. "אֲבָרְקֶם אֲהַבִּי"

יש להדגיש כי מכל האישים הגדולים בכל המקרא כולו, אברהם-אבינו הוא האישיות האחת והיחידה הזוכה להיקרא אוהב-ה', ובודאי אין זה מקרה שתואר זה מופיע בהפטרה לפרשת "וירא". הנביא ישעיהו פונה לעם-ישראל וקורא באזניו: "וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עֲבָדִי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךָ וְרַע אֲבָרְקֶם אֲהַבִּי" (מא, ח). על כך אנו קוראים ב"מישנה תורה" בפרק האחרון מ'הלכות תשובה', בו מסביר הרמב"ם מה משמעות המושג הגדול של אהבת-ה', וזו לשון הרמב"ם במקור שנכתב בעברית: 'העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמיצוות, והולך בנתיבות החוכמה, לא מפני דבר בעולם, לא מפני יראת הרעה, ולא כדי לירש הטובה, אלא עושה האמת מפני שהיא אמת, וסוף הטובה לבוא בגללה; ומעלה זו היא מעלה גדולה מאוד, ואין כל חכם זוכה לה, והיא מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך-הוא 'אוהב', לפי שלא עבד אלא מאהבה, והיא המעלה שצונו בה הקב"ה על-ידי משה, שנאמר: "וְאַתָּה בָּרַךְ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ" (דברים, ו-ה), ובזמן שיאהב אדם את ה' אהבה הראויה, מיד יעשה כל המיצוות מאהבה!.

חכמת חיים

א. "אדם העובד תמיד את הקב"ה בכל רגע, אין לו פנאי להתגאות ולסאר מידות רעות"

ב. "נרתיק התפילין קודש הוא. אם נפל לארץ פרימים ופנישקים אותו. יהודי הפניח תפילין לא כל שכן?!"

ג. "כשאדם פתעלה, העולם פתעלה עמו"

לעילוי נשמת אסתר (סטלה) בת שמחה

אמן